

УРСУЛА ЛЕ ГУИН АРФАТА НА ГУИЛАН

Превод от английски: Владимир Германов, 2013

chitanka.info

Арфата беше дошла при Гуилан от майка ѝ, както и майсторството, с което свиреше на нея, така говореха хората. „Е — казваха те, когато Гуилан свиреше, — личи си школата на Диера“ — точно както казваха, когато свиреше Диера: „О! Това е школата на Пенлин, наистина!“. Майката на Гуилан получи арфата от Пенлин — предсмъртен подарък на учителя за най-достойния ученик. Пенлин също я бе получил от музикант. Никога не бе продавана или разменяна, нито пък ѝ беше определяна стойност, която да може да се изрази с цифри. Инструментът имаше царствен вид и изглеждаше абсолютно невероятно да е притежание на беден арфист. Формата му бе съвършена, всяка негова част беше здрава и фина — дървото беше гладко и твърдо като бронз, орнаментите бяха изработени от слонова кост и сребро. Величествените извивки на тялото бяха покрити със сребърен обков с гравирани преплитащи се линии, които ставаха вълни, вълните ставаха листа и очи на богове, елени надзъртаха измежду тези листа, които отново ставаха вълни и вълните отново ставаха линии. Личеше си от пръв поглед, че е дело на велики майстори, и колкото повече се вглеждаш, толкова по-ясно се виждаше, че е така. Цялата тази красота обаче беше практична, подчинена, създадена, за да служи на звука. Звукът на арфата на Гуилан беше ромоляща вода, дъжд и слънчеви блясъци във водата, разбиващи се вълни и пяна върху кафявите пясъци, и гори, листа и клони в гората, и очи на богове и елени между листата, когато вятърът духа в долината. Беше всичко това и нищо от това. Когато Гуилан свиреше, арфата създаваше музика. А какво е музиката, ако не леко трепкане на въздуха?

Свиреше, когато искаха от нея да свири. Гласът ѝ пееше вярно, но нямаше сладост, така че, когато се искаха песни и балади, тя акомпанираше на певците. Музиката ѝ извисяваше по-слабите гласове, хубавите гласове придобиваха величие с нея. Най-силните, най-гордите певци понякога изчакваха куплет, за да се насладят на свиренето ѝ, без глас. Свиреше заедно с флейтата, с тръстиковата флейта и барабана, както и музика само за арфа, и музика, която изниква сама, когато пръстите докоснат струните. По сватби и празненства говореха: „Гуилан ще бъде тук, за да свири“, а на състезанията в музикалните дни се питаха: „Кога ще свири Гуилан?“.

Беше млада. Ръцете ѝ бяха железни, а докосването им — като коприна. Можеше да свири цяла нощ, на следващия ден също. Пътуваше от долина в долина, от град на град, спираше тук и отсядаше там, после продължаваше нататък, с другите музиканти в техните пътешествия. Ходеха пеша или изпращаха да ги вземе фургон, или се качваха на селска каруца. Както и да пътуваха, Гуилан носеше арфата в калфа ѝ от кожа и коприна, на гръб или на ръце. Когато яздеше, яздеше с арфата, когато ходеше, ходеше с арфата, когато спеше... не, не спеше с арфата, но я държеше близо, така че ако се протегне, да я докосне. Не изпитваше ревност към нея и с радост разменяше инструмента си с други арфисти. Доставяше ѝ голямо удоволствие, когато спрат да свирят и най-накрая ѝ върнат арфата, да кажат със съдържана завист: „Никога не съм свирил на по-хубав инструмент“. Пазеше арфата чиста, обкова — лъснат, слагаше ѝ струни, направени от стария Улиад, всяка една от които струваше колкото цял комплект обикновени струни за арфа. В летните горещини я носеше в сянката на тялото си, през лютите зими делеше с нея наметалото си. В осветените от огън стаи не сядаше много близо до огнището, но и не твърде далече, защото смяната на топло и студено можеше да промени гласа или да повреди тялото на арфата. За себе си не се грижеше и наполовина. Не виждаше защо. Знаеше, че има и други арфисти, и ще има други арфисти. Повечето не толкова добри, някои — по-добри. Арфата обаче беше най-добрата. Нямаше, нямаше и да има по-добра. Радостта и грижите се полагаха и подхождаха на инструмент като нея. Гуилан не беше неин собственик, а неин изпълнител. Арфата, този благороден инструмент, беше нейна музика, нейна радост, неин живот.

Още беше млада. Пътуваше от град на град. Свиреше „Чуден дълъг живот“ по сватбите и „Зелени листа“ по музикалните фестивали. Имаше погребения с погребални угощения, пеене на елегии, и Гуилан свиреше „Жалостта на Ориот“ — музика, която се разбива и грачи като морето и морските птици, която носи облекчението на сълзите за пресушените от мъка сърца. Имаше музикални дни със състезания между арфисти, надсвирвания на цигулари и могъщи надвиквания на тенори. Тя пътуваше от град на град в слънце и дъжд, носеше арфата на гърба си или в ръце. И така, един ден се отправи за годишния музикален ден в Комин, а земевладелецът на долината Торм я взеше — този мъж обичаше музиката толкова, че размени добра крава срещу

лош кон, защото кравата нямаше как да го тегли там, където можеше да слуша хубава музика. Той и Гуилан пътуваха в раздрънкана каручка, а дорестата кранта с мършав врат се спускаше по стръмния, огрян от слънцето път от долината Торм.

Мечка в гората край пътя или призрак на мечка, или сянка на ястреб — конят обаче свърна рязко, напъряк през пътя. Торм говореше за музика с Гуилан, дълбоко вгълбен, размахваше ръце, за да дирижира хор от гласове, и юздите се измъкнаха с лекота от тези стреснати пръсти. Конят подскочи като котка и препусна. На острия завой на пътя каручката се плъзна встрани и се блъсна в пресечена скала. Едното колело се откачи и се затъркаля, заклатушка се, падна след малко. Дорестият кон продължи да тича и да се хлъзга надолу по пътя, повлякъл половин счупена каруца след себе си, и изчезна, а пътят остана притихнал под лъчите на слънцето между дърветата в гората.

Торм изхвърча от колата и остана проснат, зашеметен за минута или две. Гуилан стискаше арфата в ръцете си, когато се подплаши конят, но при сблъсъка я изпусна. Каруцата се обърна върху нея и я премаза. Беше в калъфа от кожа и бродирана коприна, ала когато с една ръка го измъкна изпод колелото и го отвори, не извади отвътре арфа, а парче дърво, и още едно парче, и плетеница от струни, и парче слонова кост, и смачкана черупка от сребро с линии, листа и очи, закрепени със сребърен гвоздей за парче от рамката.

Нямаше свирене следващите шест месеца, защото ръката ѝ беше счупена в китката. Китката заздравя доста добре, но арфата не можеше да се поправи. И тогава земевладелецът на Торм я попита ще се омъжи ли за него и тя отговори „да“. Понякога се чудеше защо каза „да“, след като никога не бе мислила за брак преди, но когато се вгледаше внимателно в собствения си ум, виждаше причината да го направи. Видя Торм на пътя, огрян от слънцето, коленичил до счупената арфа, с покрито с кръв и кал лице да плаче. Когато го погледна, разбра, че времето за скитане и обикаляне е свършило, отишло си е. Един ден е време да продължаваш нататък, а на следващата сутрин, на другия ден, вече няма смисъл да продължаваш, защото си стигнал където си се бил запътил.

Гуилан донесе в семейството златна пара. Беше я зашила за елека си като брошка, защото къде под слънцето би могла да похарчи златна пара? Имаше и две сребърни, и пет медни монети, и добро зимно наметало. Торм предложи къща и домакинство, ниви и гори, четирима фермери арендатори, по-бедни от него самия, двайсет кокошки, пет крави и четирийсет овце.

Ожениха се по стария начин, сами, през пролетта, край извора на потока, върнаха се и съобщиха на домакинството. Торм никога не беше говорил за женене, при пеенето и свиренето на арфа — нито дума. Беше човек, на когото можеш да вярваш — такъв беше Торм.

Започнатото с болка така и никога не се освободи от страха от болката. Двамата бяха добри един с друг. Не че живяха заедно онези трийсет години съвсем без караници. И два камъка, оставени един до друг, ще си омръзват за трийсет години и никой не знае какво си казват понякога, когато никой не слуша. Ако хората си имат доверие обаче, могат да недоволстват, а доброто недоволстване отнема горивото на гнева. Караниците им припламваха и гаснеха като късчета хартия, не оставяха нищо, освен пращинки пепел, смях в леглото след мръкване. Земята на Торм никога не даваше повече от достатъчното, така че не успяваха да спестят пари. Къщата обаче беше хубава и слънцето беше чудесно по онези високи каменисти полета. Имаха двама синове, които отраснаха и станаха весели, разумни мъже. Единият обичаше да пътешества, другият беше роден фермер. И двамата обаче нямаха дарба за музиканти.

Гуилан никога не отвори дума, че иска нова арфа. Ала по времето, когато китката ѝ оздравя, старият Улиад накара пътуващ музикант да ѝ донесе една в заем. Когато му предложиха да я купят за колкото струва, изпрати да я приберат. По това време Торм имаше пари от продажбата на три добри юници, купени от земевладелеца на фермата Комин Хай, и настоя с тях да купи арфа, което и направи. Година или две след това стар приятел, флейтист, който още пътуваше и обикаляше, донесе на Гуилан арфа от Юга като подарък. Арфата, купена с парите от трите юници, беше обикновен инструмент, прост и тежък. Арфата от юг беше деликатно позлатена и гравирана, но имаше дрезгав тон и тънък глас. Гуилан умееше да извлича нежност от едната и сила от другата. Когато вземеше арфа или говореше на дете, слушаха я.

Свиреше на всички празници в района и с парите от свирнята си купи качествени струни. Не от Улиад обаче, защото Улиад отиде в гроба още преди да се роди второто ѝ дете. Ако наблизко организираха музикален празник, отиваше там с Торм. Вече не свиреше в състезанията, не от страх, че ще загуби, а защото вече не беше арфистка, и дори хората да не го знаеха, тя го знаеше много добре. Канеха я за съдия в състезанията и тя съдеше справедливо и безмилостно. В ранните години музикантите често се отбиваха при пътуванията си и прекарваха по няколко нощи в Торм. С тях Гуилан свиреше „Ловът на Ориот“ и „Танците на Кал“, трудната и умна музика на Севера, и учеше от тях новите песни. В къщата на Торм имаше музика дори през зимните вечери — тя свиреше обикновено на арфата от трите юници, понякога на плачливата арфа от Юга, съпровождаше хубавия теноров глас на Торм и момчетата, които първо пееха с нежни гласчета, после с неукрепнали, дрезгави баритони. Един от работниците във фермата беше добър цигулар. И овчарят Кет, когато беше там, свиреше на дудук, макар че никога не влизаше в тон с никой друг инструмент.

— Ще си направим наш музикален ден, Торм — казваше Гуилан. — Сложи още един пън в огъня и пей с мен „Зелени листа“, а момчетата ще пригласят.

Китката, която беше счупена, с годините стана малко вдървена. След това артрит скова ръцете ѝ. Работата, която вършеше в къщата и фермата, не беше лесна работа. Кой обаче, като погледне човешка ръка, ще каже, че е създадена за лека работа? По вида ѝ личи, че е направена да върши трудни неща, че е благороден, отзивчив слуга на сърце и ум. Ала и най-добрите слуги стават непохватни с напредването на годините. Гуилан още можеше да свири на арфа, макар и не така добре, както преди, а никак не харесваше половинчатите неща — и двете арфи висяха на стената, при все че ги държеше настроени. Около това време по-малкият син тръгна да обикаля, за да види как са нещата на Север, а по-големият се ожени и доведе невестата си в Торм. Намериха стария Кет умрял под априлския дъжд — кучето клечеше край него, а овцете стояха наблизко. Дойде суша, после добра година и после лоша година. Имаха обаче храна да ядат и готвят, и дрехи да носят и перат, и в добра, и в лоша година. В лютата зима Торм се разболя. Започна с

кашлица, стигна до треска и после до покой. Умря, както Гуилан седеше край него.

Трийсет години — как можеш да кажеш колко дълго е това, сякаш трае колкото да го кажеш — трийсет години. Как можеш да кажеш колко тежи бремето на трийсет години и пак да са в ръката ти леки колкото шепа пепел, по-кратки и от смях в тъмното. Трийсетте години започнаха с болка. Минаха в мор и доволство. Но не свършиха там. Свършиха, където започнаха.

Гуилан стана от стола си и отиде в стаята с огнището. Останалото домашадие спеше. В светлината на свещта видя двете арфи, окачени на стената, онази, купена с трите юници, и позлатената от Юга, скучната музика и престорената музика. Помисли си: „Ще ги сваля най-накрая и ще ги счупя в огнището, докато станат на парчета дърво и плетеница струни като моята арфа“. Но не направи така. Вече никак не можеше да свири, ръцете ѝ бяха много сковани. Глупаво е да счупиш инструмент, на който дори не можеш да свириш.

„Вече няма инструмент, на който да мога да свиря — помисли си Гуилан и мисълта остана в ума ѝ дълго време, като продължителен акорд, докато разбра от кои ноти се състои. — Мислех, че моята арфа съм аз. Но не е била. Тя се счупи, аз оцелях. Мислех, че съм съпруга на Торм, но не е така. Той е мъртъв, аз не съм. Сега не ми е останало нищо, освен самата мен. Вятърът духа откъм долината и носи глас, мелодия. После вятърът стихва или се променя. Работата трябва да се върши и ние я вършехме. Сега е техен ред за това, на децата. Аз вече няма какво да правя, освен да пея. Никога не съм умеела да пея. Човек обаче свири на инструмента, който има.“ И застана край огнището, и запя „Жалостта на Ориот“. Хората от домакинството се разбудиха в леглата си и я чува да пее, всички, без Торм. Но той вече знаеше тази песен. Ненастроените струни на арфите от стената се събудиха и отвърнаха меко, глас на глас, като очи, които блестят сред листата, когато духа вятър.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.